

Early Journal Content on JSTOR, Free to Anyone in the World

This article is one of nearly 500,000 scholarly works digitized and made freely available to everyone in the world by JSTOR.

Known as the Early Journal Content, this set of works include research articles, news, letters, and other writings published in more than 200 of the oldest leading academic journals. The works date from the mid-seventeenth to the early twentieth centuries.

We encourage people to read and share the Early Journal Content openly and to tell others that this resource exists. People may post this content online or redistribute in any way for non-commercial purposes.

Read more about Early Journal Content at <http://about.jstor.org/participate-jstor/individuals/early-journal-content>.

JSTOR is a digital library of academic journals, books, and primary source objects. JSTOR helps people discover, use, and build upon a wide range of content through a powerful research and teaching platform, and preserves this content for future generations. JSTOR is part of ITHAKA, a not-for-profit organization that also includes Ithaka S+R and Portico. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

DOCUMENTS.

A HITHERTO UNPUBLISHED TREATISE AGAINST THE ITALIAN MANICHEANS.

Edited by

FRED. C. CONYBEARE,
University College, Oxford, England.

EDITOR'S INTRODUCTION.

THE following treatise against the Italian Manicheans of the twelfth century has never been edited. At least, there is no mention of it in Döllinger's great work, *Zur Sectengeschichte des Mittelalters*, nor is there any record in the Laurentian Library, where the MS. which contains it is preserved, of its having ever been consulted. Nevertheless, it is of interest; for it throws much light upon the religious condition of Italy, and especially of Lombardy, between the years 1100 and 1250 A. D. The reference on fol. 70 *ro.*, col. 2, to a possible visit of the emperor to Lombardy can only refer to Frederick II., and indicates that the document was written about 1180 A. D.

A discussion of the contents must be left to another time. It may be noticed, however, in how many points the heretics who are here controverted anticipated the Reformation. In their condemnation of indulgences, and rejection of the prayers and masses of priests living in mortal sin, they resembled the Lollards. The prayer of such a priest was, they held, *execrabilis non impetrabilis* (to be avoided as a curse, and not sought after as a blessing). In their prejudice against oaths and disuse of water-baptism they resembled the Society of Friends. In their dualism, their docetism, asceticism, and rejection of the Old Testament, their descent from the Manicheans of the fourth century is apparent; and their arguments are frequently identical with those of Faustus, the opponent of Augustine.

Another category of heretics is also noticed, who retained water-baptism, but rejected infant baptism on exactly the same grounds as the Anabaptists of later days and the Paulicians of the East.

This treatise is contained in a parchment codex of the Laurentian Library, Bibl. Ædilium, cod. 37, in which it fills fol. 70 *ro.*—fol. 75 *vo.*,

col. 1. In Bandini's catalogue the codex is ascribed to the twelfth century, but Signor Rostagno, for palæographic reasons, would date it in the thirteenth. The handwriting is small, neat, in double columns, and full of contractions. Damp or some other influence has so blurred many passages that they are legible only with difficulty. Some bigoted monk has long ago removed with a knife the folio 69 which contained the beginning of the treatise; and we are, therefore, in want of the information, which the title no doubt contained, as to the exact authorship and date of the treatise, and as to the circumstances under which it was written. The excision must have been motivated by some frank statement of the heretical positions to be combated. This treatise is succeeded in the MS. by a *Summa contra Patarenos*, evidently from the same pen, and which, as it is unedited, I hope to be able to communicate at another time.

The main interest of such treatises consists in the insight they furnish into the character of the religious dissent of the Middle Ages. I have, therefore, frequently omitted the arguments of the Catholic where they are merely scholastic and tedious, and in no way help us to such an insight. I have, as a rule, reproduced the punctuation and paragraphing of the MS., and in a very few cases its contractions, chiefly where they are ambiguous.

.¹

Folio 70,
recto,
col. 1. infinita et illa ab aliquo. non enim a malo principio. ergo duo sunt principia. Item in genesi: et tenebræ erant super faciem abyssi.² dicit hereticus: ibi fuit principium creationis a tenebris. sed principium lucis est deus. ergo aliquid est principium tenebrarum. ergo duo sunt principia. Item dicit dominus in euangelio: Uenit princeps huius mundi et in me non habet quicquam etc.³ Hic deus appellat principem mundi diabolum. Sed non poterat esse princeps nisi per creationem. ergo duo sunt principia. Item nemo potest duobus dominis seruire.⁴ Unde uersus: Uitet quisque probus dominis seruire duobus. Se appellat dominum per creationem. ergo et illum similiter per creationem. ergo duo sunt principia. Item dicit dominus: uos ex patre diabolo estis.⁵ sed non nisi per creationem. ergo adminus creauit corpus. Item ad rom. c. vii: Iam non operor illud. sed quod habitat in me peccatum.⁶ ergo corpus est

¹ The first folio of the treatise has been cut out.

² Gen. 1:2.

⁴ Luke 16:13.

⁶ Rom. 7:20.

John 14:30.

⁵ John 8:44.

habitaculum peccati. ergo non est sine illo. et ita a malo principio omne creatum corpus. Item idem: Uideo aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.⁷ hæc lex non est nisi peccatum quod habitat in membris et repugnat legi mentis. sed cum mens sit facta a deo, ergo membrum a diabolo.

Item indirecto. Si deus creauit hæc corporalia. aut potuit ea facere incorruptibilia aut non potuit. Si potuit et non fecit. ergo habuit inuidentiam. quia melius potuit creatis prouidere quam prouiderit. Sed inuidencia non cadit in deum. ergo ea non creauit. ergo aliud est principium a quo sunt. ergo duo sunt principia. Si non potuit. ergo deus est impotens. quod falsum est.

Et regula est: Si causa est immutabilis et causatum est immutabile. et e contrario: Ista corporalia sunt causatum a deo qui est causa efficiens eorum. Sed ipse est immutabilis. ergo et ista. quod falsum est. ergo non sunt a deo condita. ergo ab alio. non enim⁸ a principe tenebrarum. ergo sunt principia. uel si ab eo. ergo ipse mutabilis. quod manifeste falsum est.

Cath.

Auctoritatibus et rationibus ab hereticis propositis sic est respondendum. et primo huic: Non per arborem bonam fructus malus facitur neque arbor mala fructum bonum etc.⁹ Tu heretice per bonam arborem intelligis Christum. per malam diabolum. dico quod aperte mentiris. Sed per arborem intelligo hominis intentionem. quæ si bona fuerit, bonum fructum facit. si mala, e contrario. Et non quod habet dictio malum. quandoque supponit actionem. quandoque malitiam inficientem actionem. actionem.¹⁰ Supponit ut ibi: Non est malum in ciuitate quod deus non faciat .i. non est mala actio in ciuitate quam deus non permittit fieri. malitiam inficientem actionem supponit. Ut ibi: Hic facit deus quod malum non est. Sed secundum quod malum supponit actionem, dicimus quod malum aliquid est et a deo est. quia omnis actio secundum actio a deo est. Sed prout supponit malitiam inficientem actionem. dicimus quod malum nichil est. nec a deo nec ab aliquo processit.

Ad id quod dicitur: tenebræ erant super faciem abyssi.¹¹ per quod intendit probare hereticus quod mundus inchoauit a tenebris. et sic per consequens a diabolo. dicimus manifeste falsum esse. quia habet dictio tenebræ. quandoque ponitur positue. quandoque priuatiue. et hic ponitur priuatiue. quia non significat alicuius rei existentiam. sed lucis carentiam. Et sic est sensus: tenebræ erant super faciem abyssi. i. non erat lux. tum uenit princeps huius mundi. et in me non

⁷ Rom. 7 : 23.

⁸ Cf. Luke 6 : 43.

⁹ The sense seems to require *autem* rather than *enim*.

¹⁰ *Actionem* seems to be a dittology.

¹¹ Gen. 1 : 2.

habet quicquam.¹² per mundum uis intelligere machinam mundialem. quod falsum est. Sed per mundum intelligo amatores mundi quorum princeps diabolus est per appetitum terrenorum. et quod ita sit audi Iohannem dicentem: mundus eum non cognouit.¹³ i. amatores mundi. Et alibi: Regnum meum non est de hoc mundo.¹⁴ i. amatores mundi. non sunt regnum dei. quia deus non regnat in eis per gratiam. Item: uos ex patre diabolo estis.¹⁵ hic non appellat eum patrem eorum ratione creationis. sed ratione imitationis. quia pater est eorum qui eum imitantur. Unde cuius opera facis ipsius filius appellaris. Item ad hanc auctoritatem sic respondendum est: Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.¹⁶ Si peccatum habitat in carne. ergo caro mala. non sequitur. quia per peccatum intelligo fomitem qui appellatur carnalitas. et concupiscentia. tyrannus et langor naturæ. uel stimulus carnis. uel etiam titillatio. et quod dicitur habitare in carne non ratione substantiæ uel naturæ. sed ratione circumstantiæ quam contraximus a primo parente. post cuius peccatum caro nostra facta est uitata sed non uitiosa. et licet sit uitata, tamen prout est caro a deo est. sed prout est uitata, non. *Quod* est uideri in aliquo egrotanti qui quamuis infirmetur. tamen prout est homo a deo est. sed secundum quod talis, non a deo. Item uideo aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.¹⁷ ergo lex carnis contradicit legi spiritus et sic mala est caro. non sequitur: quia quod tu appellas legem carnis ego fomes peccati. quo uitata membra repugnant spiritui. et licet sic sint uitata. tamen a deo sunt in quantum membra. sed in quantum sic uitata, non. Item caro concupiscit aduersus spiritum. spiritus aduersus carnem.¹⁸ et sic duo in homine attenduntur quæ sibi in uicem contradicunt .s. caro quodam modo¹⁹ et spiritus fiunt id quod appellas carnem. dico concupiscentiam esse. et eadem erit solutio cum precedenti. et erit sensus: caro concupiscit aduersus spiritum .i. carnalitas appetit contraria spiritui. nec ideo caro uel spiritus est malus. immo bonus ratione naturæ et creationis.²⁰

Folio 70,
recto,
col. 2.

Solutio.

Ad predictum dicimus quod bene potuit facere mundum incorruptibilem si uoluisset. et non fuit inuidencia sed summa sapientia quod fecit corruptibilem. quia per mundum corruptibilem inuitat nos ad incorruptionem. Nam omne corruptibile insinuat incorruptibile, et omne mobile insinuat immobile.

Ad id quod dicunt. Si causa est immutabilis, et ejus effectus debet esse immutabilis. Unde concludit mundana propter mutabilitatem

¹² John 14:30.

¹⁵ John 8:44.

¹⁸ Gal. 5:17.

¹³ John 1:10.

¹⁶ Rom. 7:20.

¹⁹ MS. *quam* (sic).

¹⁴ John 18:36.

¹⁷ Rom. 7:23.

²⁰ MS. *cationis* (sic).

non esse a deo facta. ad quod dicimus quod duplex est causa. efficiens et formalis. causa efficiens est illa motu cuius aliquis mouetur ad aliquid faciendam. Ut est uideri in artifice qui mouetur ad domum faciendam. Unde non sequitur quod quicquid predicatur de effectu predicetur de causa ipsius. Nam de effectu potest predicari diuturnitas. quia potest esse diuturnum. Sed de opifice non. quia pluribus diebus uixit. Unde non sequitur si causa est immutabilis, et eius effectus. Sed quod dicis intelligendum est de causa formali. quia si causa formalis est mutabilis, et eius effectus. et exemplo : quia albedo est mutabilis et albere uel album facere est mutabile. Deus uero non est causa formalis sed efficiens. non sequitur ergo quod quicquid predicatur de causa predicetur de eius effectu. quia ipsa causa est immutabilis et eius effectus mutabilis. concluditur ergo quod unum tantum est omnium principium. et quod deus qui est causa efficiens creauit omnia uisibilia et inuisibilia, superiora et inferiora. *Hic intendit hereticus*

probare humanum genus et uetus testamentum a diabolo esse creata.

Adhuc instad hereticus uolens probare humanum genus et uetus testamentum creata esse a principe tenebrarum et dicens : legitur in genesi quod dominus ille qui creauit hominem. dixit penitet me fecisse hominem²¹ tactus dolore cordis dixit p. m. f. ho. ergo penitentia cadit in eum. Sed omnis penitentia dolor est et passio. et si dolor in eo fuit ergo transmutatio et uicissitudinis obumbratio. Et sic non est ille deus de quo dicit Iacobus in nouo testamento : Omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est descendens a patre etc.²² Relinquitur ergo quod sit deus tenebrarum qui uetus testamentum et hominem creauit.

Solutio contra hereticum.

Solutio. o heretice ignoras figuram quæ ibi est. Scilicet. antropopatos .i. humana propassio. quia quod est creaturæ attribuitur creatori. uel quod consequentis attribuitur antecedenti. Ut est uideri in scriptore qui postquam fecerit litteram destruit. et talis destructio est signum doloris. Unde talis est sensus. penitet me fecisse hominem .i. ego destruam hominem. et hoc erit signum penitentiae secundum cursum inferiorum. et sic penitet notat destructionem et non penitentiam. Uel secundum beatum Ber.²³ qui sic dicit. penitet me fecisse hominem .i. pena mortis. passionis et doloris detinebit me in cruce secundum humanitatem.

Contra hereticum.

Eadem ratione potest probari quod dubitatio cadat in deum. N. T. legitur in euangelio quod paterfamilias locauit uineam suam agricolis.²⁴

²¹ Gen. 6 : 7.

²² James 1 : 17. MS. reads thus : *per desursum est de quod pat. (sic).*

²³ ? Bernardum.

²⁴ Matt. 21 : 33.

Deinde misit seruos suos et occiderunt eos. Sic demum uolens mittere filium suum dixit: forsitan uerebuntur filium meum.²⁵ Ille paterfamilias non est nisi deus. Serui sunt prophetæ. filius est christus. uinea ecclesia iudeorum, quia boni erant quidam ex illis. agricolæ iudei. ergo deus dicens forte uel forsitan, dubitauit. ergo dubitatio cadat in deum noui .t. secundum quod penitentia in deum u. t. ergo nec deus ueteris .t. nec deus noui .t. est deus lucis. et sic nullum habemus deum. ergo nec ueteri .t. nec nouo .t. credere debemus. quod nephas est dicere. Ad quod notandum quod habet dictio forsitan. quandoque est nota dubitationis. ut si dicas; hoc anno forsitan ueniet imperator in lombardiam. Quandoque est nota irrisionis. ut hic. forsitan ue. fi. meum. quasi deus irridendo iudeos dicit. secundum quod carnalis dominus iratus dicit seruo suo: forsitan dominus tuus sum. cum sciat pro certo se esse dominum. Quandoque est nota liberi arbitrii sub hoc sensu. forsitan ue. f. m. i. de arbitrio iudeorum pendet utrum mittant manum in filium meum uel non. Et sic non cadit dubitatio hic in deum. nec ibi penitentia. sed habet se hic ad modum dubitandi. et ibi ad modum penitendi Quia uidit deus quod filii dei accedebant ad filias hominum quod erat peccatum. et ideo dixit penitet me f. ho. et sic per hoc ostendit quod peccatum non placebat sibi sed equitas. Sic ergo deus est equitatis et non iniquitatis. *Hic nititur probare hereticus quod uetus .t. factum sit a deo tenebrarum.* Item adhuc nititur probare hereticus quod uetus .t. factum sit a deo tenebrarum sic dicens: Audias dominum in euangelio dicentem. Quotquot ante me uenerunt fures fuerunt et latrones.²⁶ Sed constat quot Moyses Ysaïas et Ieremias et alii prophetæ ante ipsum uenerunt. ergo fuerunt fures et latrones. ergo mali. Sic ergo dicta eorum uel facta sunt reprobanda. quia a deo tenebrarum processerunt.

Folio 70,
verso,
col. 1.

Solutio contra hereticum.

Sol. Tu heretice non attendis uim huius uerbi uenerunt. quia ibi est nota presumptionis. Unde quotquot ante me uenerunt propria auctoritate et non auctoritate mittentis. Ut pseudoprophetæ s. Balaam et Caypha. et alii fures fuerunt et latrones. Sed Moyses et Ysaïas et Ieremias et alii prophetæ non uenerunt sua auctoritate sed domini mittentis. Et quod sint missi audi in eodem euangelio: Ierusalem Ierusalem quæ occidis prophetas et lapidas eos qui ad te missi sunt.²⁷ et quod isti sunt iusti. Audi in eodem euangelio: Veh uobis scribæ et Pharisei hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarum et ornatis monumenta iustorum. et ibidem dicunt pharisei: Si fuissetis in diebus patrum nostrorum non essemus socii eorum in sanguine prophetarum.²⁸ .i. non tractauissemus prophetas sicut illi tractauerunt. ergo prophetæ iusti. et eorum scripturæ et uetus .t. a deo fuerunt.

²⁵ *Ibid.*, vs. 37.

²⁶ John 10:8.

²⁷ Luke 13:34.

²⁸ Matt. 23:29, 30.

Hereticus.

Adhuc instat hereticus uolens probare quod uetus .t. sit a diabolo et non a deo. Et dicit sic. Ille deus fuit sanguinarius et homicida immo super omnes homines homicidas. Quia quandoque una die interfecit .xxiii. millia. quandoque plures. quandoque pauciores. ergo fuit malus. Sic ergo restat quod uetus .t. non fuit nisi a malo deo

Catholicus.

Sol. tu non attendis causam occisionis et ideo non intelligis . . . causa occisionis fuit peccatum. et sic ostenditur quod fuit iustus quia displicet ei iniquitas et placet equitas. ergo fuit bonus.

Catholicus.

Si causa occisionis dicis ipsum esse iniquum. probo tibi quod deus noui .t̄i. est iniquissimus. Ille deus ueteris .t̄i. non interficiebat nisi corpus. sed iste corpus et animam perdit²⁹ ipso testante in euangelio. . . .

Hereticus.

Adhuc nititur infamare hereticus deum uet. t̄i. dicens : confiteor quod bonus erat in eo quod malos occidebat. sed ipse simul occidebat bonos et malos. ergo iniquus. ergo uetus .t. non fuit nisi a deo tenebrarum.

Solutio Catholici.

So. dicimus quod falsum est. quia bonos non occidebat sed malos. et quod hoc sit uerum audi quid dixit Abraham domino cui reuelatum fuit per sp̄m sanctorum de destructione Sodome et Gomorre. Domine si fuerint ibi . . . sic ergo saluauit iustos et dampnauit malos. ergo fuit bonus.

Folio 70,
verso,
col. 2

Sed quid dices de pueris quos interfecit in deserto qui nullam commiserant culpam propter quam deberent mori? ergo fuit iniquus quia interfecit innocentes.

Solutio.

So. quamuis illi pueri non haberent peccatum actuale. tamen habebant culpam originalem propter quam eis debebatur temporalis pena. i. mors. Unde apostolus. originalis peccati stipendium mors.³⁰ Et eterna.³¹ s. carentia uisionis dei. Sed dominus prescuerat eos deteriores si uiuissent. et ideo uoluit eos mori ne deteriores fierent. Sic ergo fuit pius et misericors.

Hereticus.

Item adhuc nititur probare hereticus quod uet. t. sit a diabolo. dicit enim Iacob in epistola cam.³² quod deus neminem temptat et deus intemptator malorum est.³³ Sed legitur in genesi quod temptauit deus abraham ut ymolaret sibi filium unigenitum. ergo impulit patriarcham ad homicidium perpetrandum. Sed occidere peccatum mortale est et

²⁹ Matt. 10: 28.

³¹ MS. *etna.*

³³ James 1: 13.

³⁰ Rom. 6: 23.

³² ? *causam.*

uelle occidere. Et sic impellebat eum ad peccandum. Restat ergo uet. t. esse factum a diabolo.

Solutio.

So. occidere nichil est quia non fuit. Uelle occidere aliquid fuit. quia a fonte bonitatis processit. et nichil est ita de genere malorum quod non fiat bonum si auctoritate dei fiat. Ergo non peccauit Habraham uolendo ymolare filium. Immo sibi meritorium fuit. et quod sic fuerit audi apostolum ad Hebreos. Fide obtulit Habraham filium suum Ysaac.³⁴

Catholicus.

Superius conatus est hereticus probare quod uet. t. sit a diabolo quod nephas est. Modo quod sit a deo multis probatur auctoritatibus. Dicitur enim in euangelio mathei. quod cum dominus temptatus est a diabolo dicente. Si filius dei es. dic ut lapides isti panes fiant. cui respondit ihs. Scriptum est enim. non in solo pane uiuit homo sed in omni uerbo quod progreditur de ore dei.³⁵ Item habet : omnia tibi dabo. Item. Si filius dei es (cites passages from N. T. where V. T. is used : *e. g.*, Matt., *Nolite putare*,³⁶ etc., and Paul's use of Isaiah, and *Ecce homo in Syon lapidem*).³⁷

Hereticus.

Folio 71,
recto,
col. 1.

Sicut superius nitebatur hereticus uet. t. diffamare dicens quod est a diabolo et non a deo. suis rationibus et auctoritatibus. Sic nititur ut possit matrimonium diffamare dicens quod non sit a deo. et suam argumentationem trahens ab auctoritate apostoli dicentis : Disponi enim uos uni uiro uirginem castam exhibere christo.³⁸ Unde dicit quod apostolus loquitur ibi in persona generalis ecclesie. Sic ergo uult eam esse castam. ergo uir et mulier in matrimonio non deo placere possunt et sic sequitur quod non sit a deo.

Solutio.

Quod aperte mentiatur potest probari auctoritate mathei dicentis : Dictum est antiquis. Quicumque dimiserit uxorem suam det ei libellum repudii.³⁹ Item dicitur in eodem euangelio. Et accesserunt ad eum pharisei temptantes eum et dicentes : Si licet homini dimittere uxorem suam⁴⁰

Catholicus.

Item potest probari quod matrimonium sit bonum et a deo concessum auctoritate mathei dicentis : quod pharisei dixerunt domino : Quid ergo moyses mandauit dare libellum repudii et dimittere ?⁴¹

Catholicus.

Item probatur auctoritate Iohannis dicentis : Et nuptiæ factæ sunt in

³⁴ Heb. 11 : 17.

³⁷ 1 Pet. 2 : 6.

⁴⁰ Matt. 19 : 3.

³⁵ Matt. 4 : 3.

³⁸ 2 Cor. 11 : 2.

⁴¹ *Ibid.*, vs. 7.

³⁶ Matt. 5 : 13.

³⁹ Matt. 5 : 31.

Chana.⁴² Item dicit apostolus : De quibus autem scripsistis in me. bonum est homini mulierem non tangere propter fornicationem⁴³ autem uitandam uel committendam. committendam non dices. ergo uitandam. Sic ergo bonum est matrimonium. deinde sequitur. Unusquisque suam uxorem habeat. et nota quod dicit suam non alienam. ergo matrimonium bonum est.

Catholicus.

Contra manicheum qui matrimonium detestatur sic obicitur. dicit enim apostolus in epistola ad cor. prima c.vii : Uxori uir debitum reddat. similiter et uxor uiro.⁴⁴ Item dicitur in eodem .c. dico autem non nuptis et uiduis bonum est illis si sic permaneant. sicut et ego.⁴⁵ Item in eodem .c. Alligatus es uxori ? noli quærere solutionem.⁴⁶ Sed forsitan dices quod apostolus ibi intelligit de spirituali sic dicens. Alii .e. uxori .i. ecclesie. noli querere solutionem quia bonum est in ecclesia esse. erit ne sic intelligendum quod sequitur ? Solutus es ab uxore .i. ab ecclesia. noli querere uxorem .i. noli querere ecclesiam. Deinde sequitur : Si autem acceperis uxorem, non peccasti. et si nupserit uirgo non peccabit uel uir. Item in fine eiusdem .c. igitur qui matrimonio.⁴⁷

Catholicus.

Item contra illos qui detestantur matrimonium dicit Paulus ad Cor. prima in fine .vii.c. mulier alligata est legi quanto tempore uir eius uiuit. . . . cui uult nubat. tantum in domino.⁴⁸ Sed quia totum hoc de spirituali posset intelligi. addit : beatior autem erit si sic permanerit secundum meum consilium. puto autem quod et ego spm̄ dei habeam. Item ad Timotheum prima .c.v. Volo ergo iuniores nubere. filios procreare.⁴⁹ Item ad hebreos .c. ultimo : honorabile connubium in omnibus. Et thorus immaculatus. fornicatores enim et adulteros iudicabit deus.⁵⁰ Sic ergo restat quod matrimonium sit res honesta, sancta et laudabilis.

Folio 71,
recto,
col. 2.

Hereticus contra matrimonium spirituale.

Sicut hereticus detestatur matrimonium carnale. Sic et spirituale quod fuit inter uerbum et humanam naturam dicens quod non fuit natura coniunctio sine unio. et quod non sit natura. nititur probare suis rationibus et auctoritatibus. sic dicens : Omne corpus est a diabolo. quod si ita est. deus non sumpsisset corpus humanum compactum a diabolo. ergo non nostrum habuit corpus sed fantasticum. Et similiter legitur in euangelio. quod apparuit discipulis suis in alia effigie.⁵¹

⁴² John 2 : 1.

⁴⁶ *Ibid.*, vss. 27, 28.

⁴⁹ 1 Tim. 5 : 14.

⁴³ 1 Cor. 7 : 1, 2.

⁴⁷ *Ibid.*, 7 : 38.

⁵⁰ Heb. 13 : 4.

⁴⁴ 1 Cor. 7 : 3.

⁴⁸ *Ibid.*, vss. 39, 40.

⁵¹ Mark 16 : 12.

⁴⁵ *Ibid.*, vs. 8.

Item legitur in evangelio. quod ipse transfigurauit se coram discipulis suis in monte thabor ut ostenderet eis dotem glorificati corporis quam non habebant. et sic diuersimode suis discipulis apparuit. per quod ostendebat se non unum corpus habere. ergo ipse non sumpsit corpus humanum uere. Sed ostendebat umbram corporis humani.

Hereticus quod n(on).

Adhuc nititur probare hereticus quod uero non habuerit corpus uerum rationibus et auctoritatibus sic dicens. Si christus uerum habuit corpus. ergo habuit dimensitatem.⁵² s. longitudinem. latitudinem et spissitudinem. Et si habuerit corporum dimensitates. ergo impossibile fuit quod egrederetur de utero uirginali quin corrumpetur. Sed uirgo fuit porta clausa de qua dicitur in ezechiele. Quid uides? Portam clausam quam nemo aperuit. quam solus dominus introiuit et egressus est.⁵³ preterea si uerum corpus habuisset. non siccis pedibus super aquas ambulasset. quod ipse fecit. ergo non⁵⁴ uerum habuit corpus sed umbram. Item dicit Ylarius tuus quod in christo non fuit dolor neque tristitia. ergo non habuit uerum corpus. Vel uis tu quod ego contra dicam auctori tuo cui non est contra dicendum. Item apostolus dicit. habitu inuentus ut homo.⁵⁵ Nota quod dicit ut homo. et non dicit in habitu inuentus est homo. et quando loquitur de deo. non dicit ut deus. sed dicit deus. ad declarandam ueritatem ipsius dei. Sed hic dicit ut homo. ad designandum quod non nostram assumpsit humanitatem. ergo non uerum habuit corpus. eodem modo dicimus quod non bibit neque comedit. neque mortuus est neque resurrexit.

Solutio.

Ad predicta respondendum est per ordinem. et primo huic quod dominus suis discipulis apparuit in alia effigie. et dicimus quod falsum est. quod non apparuit in alia effigie. sed ita uidebatur eis. quia posset esse quod detinebantur uertigine uel alia egritudine. Quod dicis quod transfigurauit se coram discipulis in monte thabor. dicimus quod uerum est. quoniam uolebat eis ostendere dotem glorificati corporis. et etiam secundum illos qui dicunt ipsum accepisse indumentum corporis glorificati. quod accepit non deposito indumento mortalitatis. et hoc factum est miraculose. Sed tu existens circa fecem naturæ et non potens naturam naturam? queris naturam. dico non inuenitur in cursu inferioris naturæ sed in superiori. quoniam qui est natura naturans utramque naturam habet superiorem et inferiorem. Et ideo non debes mirari si supra cursum naturæ inferioris aliqua quæcunque fecerit euenirent.⁵⁶ Sic ergo

⁵² Ducange omits this word.

⁵³ Ezek. 44 : 2 ? *libere*.

⁵⁴ *Non* is a conjecture. The MS. seems to read *si*, which is inept.

⁵⁵ Phil. 2 : 7.

⁵⁶ *Aliqua* and *euenirent* are doubtful. The scribe seems to have written *euenire*.

per hoc solutum est quod dicebas de utero uirginali et quod super aquas siccis pedibus ambulauit. Ad auctoritatem Ylarii introductam sic respondeo: quomodo introducis testem Ylarium cui non credis? Sed ut tibi satisfiat dicimus quod Ylarius non intellexit de effectu sed de causa. Unde sic est disponenda auctoritas: In Christo non fuit dolor neque passio .i. in Christo non fuit causa passionis neque doloris. quia in se non habuit peccatum. quod est causa doloris. quod ipse passus sit audi Iacobum.⁵⁷ \overline{xpc} passus est pro nobis, uobis relinquens exemplum ut se. u. e. Item apostolus. si compatimur et conregnabimus.⁵⁸ Uel possumus dicere quod in hac parte non bene dixit. unde Claudianus in libro de anima: Dicimus Ylarium pictauiensem inter nobilissima suarum disputationum genera in hoc uno errasse cum dixit. \overline{xpm} non dolorem neque passionem sustinuisse.

Catholicus.

Folio 71,
verso,
col. 1.

Ad auctoritatem apostoli qua uolebas probare quod non habuerit uerum corpus sed umbram. sic respondimus dicentes quod ista coniunctio. ut. quandoque est nota improprietatis. quandoque similitudinis. quandoque expressiua unitatis. Sic hic. et in euangelio. Ut putabatur filius Iosep. Similiter habet coniunctio. . . . Ut exprimit ueritatem in hac auctoritate. et erit sensus habitu inuentus ut homo .i. in habitu humanitatis inuentus est uerus homo. Ad hoc quod dicebas quod neque bibit neque comedit neque passus est. Secundo monebaris quia ut tibi uidetur non decet deum ad secreta naturæ accedere. Sed nos dicimus quod ipse bibit comedit et ad secreta naturæ accessit. et ipse tanquam bonus physicus dixit: Omne quod intrat in os per secessum emittitur.⁵⁹ Item⁶⁰ dicam cum Iero. Malo esse agrestis catholicus quam curialis hereticus.

Catholicus.

(The Catholic adduces texts of N. T. to prove that J. C. was born with real flesh, that he slept, ate; then as follows:)

Item quod Christus ueram carnem assumpsit rationabiliter potest probari in eo quod apparuit in humana natura in eo redemit humanam naturam. Sed redemptio fuit uera. ergo et apparitio. logo ueram assumpsit carnem. præterea sicut per uerum hominem facta est huius generis deperditio. sic oportuit ut per uerum hominem eiusdem fieret redemptio. quod non potuit fieri per purum hominem. quia si purus homo fuisset. labe originalis peccati infectus fuisset. et ideo diuinitatem sibi adiunxit ut a labe peccati originalis purificaretur. præterea sicut animam assumpsit. ita et corpus. quia utrumque susceptibile. Et quod animam assumpsit bene probatur per id quod dicitur in euangelio. potestatem habeo animam ponere et iterum eam

⁵⁷ 1 Pet. 2:21. . . . ut sequamini uestigia eius.

⁵⁹ Matt. 15:17.

⁵⁸ 2 Tim. 2:12. Vulg.: si sustinebimus, etc.

⁶⁰ Apud MS. sic \bar{t} .

suscipere.⁶¹ Item in euangelio. tristis est anima mea.⁶² Item inclinato capite emisit $\overline{\text{spm}}$.⁶³ Item si ueram non assumpsit carnem non ratione⁶⁴ resurrexit. et sic omnia sunt fantastica et non uera. Unde apostolus ad hebreros: si Christus non resurrexit nec nos resurgemus.⁶⁵

Catholicus.

Item adhuc potest probari quod filius dei ueram carnem assumpsit et comedit et bibit. legiture in matheo: Uenit eum Iohannes non manducans neque bibens.⁶⁶ et dicunt demonium habet. Uenit filius hominis et manducans et bibens . . . (other texts from N. T. are cited to prove that J. C. really ate) . . .

Folio 72,
verso,
col. 2.

Hereticus nititur adnichillare resurrectionem generalem.

Sicut conantur heretici extinguere incarnationem ihu christi. sic conantur adnichillare resurrectionem generalem. dicentes quod caro ista non resurget. Et quod hoc sit uerum introducunt ad probandum .iiii. testimonia. dicentes. legit ad cor. prima .c. penultimo: hoc autem dico. fratres: quia caro et sanguis regnum dei possidere non possunt: neque corruptio incorruptelam.⁶⁷ possidebit. sic ergo relinquitur quod caro ista non resurget. ergo nichil est resurrectio tua. Item legitur in apocalypsi quod Iohannes dixit. Ecce noua facio omnia.⁶⁸ Si noua faciet. ergo ista uetusta caro tracta ab adam non resurget. Ergo non erit resurrectio. Item dominus dixit in euangelio. celum et terra transibunt. uerba autem mea non transient.⁶⁹ si quod solidius est et firmitus transibit. multo fortius quod minus solidum. Sed solidius et firmitus est celum et terra quam caro nostra. et illa transibunt. ergo et caro nostra transibit. ergo non resurget. Item adhuc ipse dominus hoc articulum eliminat cum saduceis satisfaciens dixit: In resurrectione enim neque nubent neque nubentur: sed erunt sicut angeli in celo.⁷⁰ Nota quod dicit sicut angeli quia caro ista non resurget. sed erunt spirituales. ergo corpus non resurget. ergo nichil est resurrectio.

Hereticus.

Sicut nituntur auctoritatibus hoc articulum criminare sic et rationibus. introducentes quadruplicem rationem. Scilicet appetitus carnis. Incinerationis.⁷¹ Desitionis. Similitudinis. Ratione appetitus carnis sic: Caro naturaliter appetit malum. quomodo ergo dominus glorificaret carnem quæ semper appetit malum? At si dicat, impossibile est. Ratione incinerationis. corpus nostrum incinerabitur. et quod incineratur per infinitas partes diuiditur. quomodo ergo reintegrabitur? Sic ergo non resurget. Ratione desitionis sic. corpus istud desinet esse

⁶¹ John 10: 18.

⁶⁵ Cf. 1 Cor. 15: 14 ff.

⁶⁸ Apoc. 21: 5.

⁶² Mat. 26: 38.

⁶⁶ Matt. 11: 18.

⁶⁹ Matt. 24: 35.

⁶³ John 19: 30.

⁶⁷ 1 Cor. 15: 50.

⁷⁰ Matt. 22: 30.

⁶⁴ An compendium apud MS. = realitate?

⁷¹ MS. incinationis (sic).

.i. est et non erit. Sic ergo corpus istud nunquam resurget. Similiter sicut corpus desinit esse. sic et eius proprietas. S. corporeitas quæ si desinit esse nunquam ulterius erit. Item albedo id est huic corpori quod postea desinet esse album. uerum cras⁷² incipiet albere. dices tu quod habet sit eadem cum priori? nunquam eadem erit numero. Item ratione similitudinis. Apostolus uolens probare corporum resurrectionem dicit. Insiptens tu quod seminas non uiuificatur nisi moriatur.⁷³ et quod seminas non corpus. sed quod futurum est seminas. Sed nudum granum. sic ergo non istud corpus resurget sed spirituale.

Respondet Catholicus.

Folio 72,
recto,
col. 1.

(The reply throws no further light on the Manichean's view.)

Hereticus.

Preter. insaniam precedentium hereticorum. Sunt adhuc quidam qui dicunt non solum corpus perire. sed etiam animam cum corpore. et ad suum errorem confirmandum introducunt auctoritates Sanctorum patrum et suas rationes. et primo auctoritatem Salomonis dicentis: Quod idem est interitus hominis et bestiarum et æqua est conditio utriusque. Si hoc est uerum ergo sicut spiritus bestię desinet esse cum corpore. sic et spiritus hominis desinit esse cum corpore.⁷⁴ ergo nec sp̄s nec corpus resurget. Item Moyses dicit quod anima est in sanguine. et etiam uestri naturales⁷⁵ dicunt sanguinem sedem esse animæ .i. uidentur uelle quod existentia sanguinis. sit existentia animæ. Ergo deficiente sanguine deficit et anima. hoc idem uidetur uelle auctoritas prophetæ dicentis: Sp̄s est uadens et non rediens.⁷⁶ i. sp̄s est uadens ad mortem et non rediens ad uitam. Sic ergo sp̄s cum ipsa carne desinit esse.

Hereticus.

Sicut nituntur heretici probare auctoritatibus animam desinere cum corpore. sic et rationibus. et primo quadam subtili ratione dicentes. Sp̄s enim hominis aut est corporeus aut incorporeus. Si incorporeus sicut bene probamus. quero rationem quare sp̄s bruti animalis desinit esse cum corpore et non sp̄s hominis. et similiter quero quare uis incorporea quæ est in spū bruti animalis non conseruat ipsum spiritum in esse cum corpore. sicut uis incorporea quæ est in spū hominis conseruat ipsum in esse. Quod autem sit incorporeus sic probatur: hoc genus substantia diuiditur in corporeum et incorporeum. quia secundum dialecticum. Substantia alia est corporea alia incorporea. et hæc differentia corporea iuncta huic generi substantia facit aliud genus

⁷² Should we not read: *quod hodie desinet e. album, iterum cras?*

⁷³ 1 Cor. 15: 36, 37.

⁷⁴ Eccles. 3: 19. Vulgate: *unus int. est hominis et iumentorum.*

⁷⁵ MS. *n̄ri ñales.*

⁷⁶ Ps. 77: 39.

subalternum .s. corpus. differentia nostra incorporea iuncta huic generi substantia facit aliud genus subalternum .s. sp̄s. sub quo continetur spiritus bruti. uel non est sp̄s quod falsum est. ergo sp̄s bruti est incorporeus. ergo a simili: sicut perit sp̄s bruti animalis cum corpore. ita et rationalis. uel neuter.

Hereticus.

Sicut probauit quod spiritus bruti animalis sit incorporeus. ita uult probare quod sit sp̄s dicens: Sp̄s bruti animalis habet in se quasdam potentias sui⁷⁷ uires quas habet sp̄s rationalis. quia habet potentiam sentiendi ista sensibilia. et potentiam ymaginandi inuisibilia. Sic ergo sp̄s bruti rationalis sicut hominis. Item⁷⁸ dicit bætius: Spirituum alius est rationalis. alius irrationalis. Irrationalem appellat sp̄m bruti animalis. ergo sp̄s bruti animalis est species. et quælibet species predicatur de genere. Sic ergo sp̄s bruti animalis est sp̄s. Item probat alia ratione quod sp̄s desinat esse cum corpore. Sicut post mortem bruti animalis nulla relinquuntur uestigia sp̄s in bruto animali. ita post mortem hominis nulla relinquuntur uestigia animæ. ergo simul desinit esse cum corpore. uel reddant rationem quare⁷⁹ non.

Respondet Catholicus.

(The Catholic argues at great length, both on philosophical grounds and from the Bible, that man's soul is — what an animal's is not — immortal and incorruptible. He takes up the double ground of its being incorporeal and the mainspring of human action.)

Folio 72,
verso,
col. 2. . . . Sic ergo patet quod resurrectio generalis. et hæc sufficiant de resurrectione et animarum incorporeitate.

Hereticus.

Predictis erroribus adiciunt alium errorem dicentes quod non est uescendum carnibus. et quod hoc sit uerum probare nituntur. auctoritate. rationibus et exemplis: primo auctoritate illa qua legitur in genesi quod dominus maledixit omnibus animalibus de terra uiuentibus. Si maledixit. ergo sunt immunda. et immundis non est utendum. ergo carnibus non est uescendum. propter earum immunditiam. Preterea ratione deductionis. quia sommario modo deducuntur in quo attenditur luxuria. Ergo ibi est *luxuria*⁸⁰ immunditia. Sic ergo non eis est utendum. Item ratione incitationis. quia plus prouocant ad luxuriam quam aliqui cibi. ergo non est eis uescendum. Item exemplo christi magistri tui qui nunquam comedit. et omnis eius actio tua est instructio. Ergo nec tu debes suo exemplo comedere. Preterea Paulus dicit: Non comedam carnem in eternum.⁸¹ Item sancti patres. hermite et cenobite. abstinent a carnibus. non nisi propter earum

⁷⁷ So MS. *Summi* is not good sense.

⁷⁹ MS. *q̄r.*

⁸¹ I Cor. 8:13.

⁷⁸ *Apud MS. compendium hoc: 7.*

⁸⁰ *prima manus uult delere luxuria.*

immunditiam. Ergo non est eis uescendum. et sic restat quod non potest quis uesci carnibus sine criminali peccato.

Catholicus.

Ad predicta respondendum est per ordinem . . . Si ideo abstinendum est a carnibus quia maledixit terræ, multo fortius abstinendum est a fructibus et aliis cibariis quæ de terra oriuntur. Ad rationem deductionis. dicimus quod uerum est quod ducuntur per pruritum. non idcirco sunt immunda. quia licet sit ibi pruritus. non tamen est ibi culpa. sed pena est eis. nec sunt immundæ quo ad esum et quo ad dominum. Ad id quod dicitis quod ratione incitationis abstinendum est. dicimus quod pari ratione abstinendum est a ciceribus. et fabis quæ quandoque multo fortius prouocant ad libidinem. Ad id quod dicitis quod sancti patres abstinent ratione incitationis: concedimus quod uerum est. Ad id quod dicitis quod Christus nunquam comedit carnes. dicimus quod non inuenitur quod ipse comederit nisi semel. quando comedit agnum cum discipulis. legitur enim in euangelio quod discipuli interrogauerunt ipsum. ubi uis paremus tibi pasca? Et per pasca intellegitur agnus pascalis. quem cum discipulis comedit cum latucis agrestibus. et licet non inueniatur scriptum quod ihs comederit carnes. non ideo dicendum quod non comederit. quia testante Iohanne: multa fecit ihs quæ non sunt scripta in libro hoc. Ad id quod Paulus dixit: Non com. c. in e. dicimus quod non recte intelligitis. quia ibi apostolus intellexit de cibo unde frater scandalizaretur . . .

Catholicus.

Contra predictam heresim probandum est quod sit uescendum carnibus auctoritate et ratione. Et probatum est superius quod deus creauit uisibilia et inuisibilia. Sed de is nichil creauit immundum. Sic ergo carnes non sunt immundæ. ergo immunditia non est in eis per quam a carnibus sit abstinendum. Preterea ratione sic: Si ea ratione abstinendum est a carnibus quia incitant libidinem. multo fortius abstinendum est ab ouis. quæ fortius prouocant libidinem ut tradunt naturales. et a piscibus. quia quidam pisces ualde prouocant. et a leguminibus. Item probatur auctoritatibus in actibus apostolorum legitur quod Petro apparuerunt in linteo repentia terræ . . . Item apostoli ad Timotheum ubi hereticos uitare qui cauterizatam habent conscientiam suam prohibentes nubere abstinere a carnibus quo deus creauit.⁸²

Fol. 73,
recto,
col. r.

Adhuc potest probari contra dictum hereticum quod carnibus est uescendum auctoritatibus domini et apostoli. Dominus enim uolens mittere suos discipulos ad predicandum dixit eis: in quamcunque domum intraueritis⁸³ sedete et manete cum eis edentes et bibentes quæ apud illos sunt. Tunc dominus nichil excepit. Et sic nos suo exemplo nichil excipere debemus. Sic ergo carnes non sunt excipiendæ.

⁸² 1 Tim. 4: 2. Vulgate reads: *a cibis quos Deus.*

⁸³ Matt. 10: 11.

Preterea ipse qui bene nouit utramque naturam⁸⁴ dicit: Omne quod in os intrat non coinquinat hominem. sed quæ procedunt de corde.⁸⁵ sed carnes intrant in os et per os in uentrem. ergo carnes non coinquinant homines. ergo eis est utendum. Item dicit apostolus: omne quod in macello uenit manducate nichil interrogantes. propter conscientiam⁸⁶ astantium. Sed in macello non uenit nisi caro et piscis. Ergo carnes sunt comedendæ. Si obiciat de cornibus uel corio dicendum est quod non est intelligendum nisi de his quæ humano usui deputantur. Item apostolus. omnis creatura dei bona est et nichil reiciendum est quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per uerbum et orationem.⁸⁷ Item apostolus: omnia munda mundis. coinquinatis autem et infidelibus nichil est mundum.⁸⁸ ergo carnes non sunt immundæ fidelibus. Sed ipsi obiciunt illud quod dicit apostolus: bonum est non comedere carnem⁸⁹ et non bibere uinum. Dicimus quod non præcipit sed consilium dat. et in hoc casu uitandi scandalum. et quod ita sit per litteram sequentem perpendi potest ubi dicit: neque frater tuus offenditur aut scandalizatur. De hac materia hæc sufficiant.

Her. nititur probare quod non potest aliquis iurare sine mortali peccato.

Præter predictas uesanias adhuc addiunt aliam. dicentes quod non potest aliquis iurare sine criminali peccato. In hac autem parte ualde sunt egeni et pauperes. quia paucas inueniunt auctoritates pro eis facientes. Primo uero introducunt auctoritates domini. Sit sermo noster eē nū.⁹⁰ ac si dicat de re quæ est dicas ē. De re quæ non est dicas non. Ecce magister ille qui dixit: discite a me quia mitis sum et humilis corde. inuitat nos ad simplicem locutionem præcipiendo. ergo si quis ultra procedit constituitur transgressor mandati. ergo quicunque iurat peccat mortaliter. et sic nullo modo iurare debet aliquis. præterea ibidem dicit: Nolite iurare omnino.⁹¹ nichil expressius. Sic ergo non debemus iurare. Et ne aliquis diceret quod si non licet per creatorem tamen per creaturam. addit neque per celum quia. thronus dei est. neque per terram quia scabellum pedum eius est neque per hierusalem quia ciuitas regis magni est. Sic ergo nec per creatorem nec per creaturam possumus iurare sine peccato mortali. Ergo numquam debemus iurare.

Catholicus.

Ad precedentia respondendum est hereticis. Dicimus quod iurare non est bonum nec est malum per se. Sed est quiddam indifferens. Huic autem indifferenti esse bonum uel malum, est accidens. ubi gratia.⁹² Iuratio siue iuramentum est malum accidentibus. Sed si aliquis iurat

⁸⁴ *nât* in mg.

⁸⁷ 1 Tim. 4:4.

⁹⁰ Matt. 5:37.

⁸⁵ Matt. 15:20.

⁸⁸ Tit. 7:15.

⁹¹ *Ibid.*, vs. 34.

⁸⁶ 1 Cor 10:25.

⁸⁹ Rom. 14:21.

⁹² MS. *gr̃a*.

sine necessitate et falsum. et sic istius duobus accidentibus iuratio fit mala. Sed bona fit iuratio tribus accidentibus. ut si aliquis iuraret pro asserenda innocentia alicuius moⁱ charitatis et ad pacis fedra conservandi similiter moⁱ charitatis. et ad confirmandum hominibus incredulis quod eis utile est ad uitam eternam. . . .

(There follows a long disquisition in which Augustine is quoted on the several circumstances which render swearing right or wrong.)

Folio 73, recto, col. 2. Uidimus superius quot modis fit periurium et quibus de causis iuramentum fit illicitum. Nunc uidendum est quibus auctoritatibus sit probandum quod iuramentum sit faciendum. Dicit apostolus ad hebreos. homines enim per maiorem suum iurant. et omnis controversiæ eorum finis ad confirmationem est iuramentum.⁹³ Si iuramentum esset malum, non sic commendasset apostolus. Sed dixisset peruersum esse. Ergo auctoritate apostoli licitum est iurare in necessariis. Preterea loquimur de aliquo detento crimine. necesse est ut purgetur. quia non creditur uerbo eius simplici. Sic ergo purgabitur. uel per ferrum candens. uel aquam frigidam. uel iuramentum. Sed duo precedentia iudicia inhibita sunt ab ecclesia. nichil ergo restat nisi quod purgetur per iuramentum. Item dicit apostolus ad hebreos. quod faciens promissiones habrahæ quoniam neminem habuit maiorem se per quem iuraret. iurauit per sanctuarium dicens.⁹⁴ Nisi benedicens benedicam te. et multiplicans multiplicabo te Sic ergo auctoritate domini licitum est nobis iurare.

Folio 73, verso, col. 1.

Catholicus.

Adhuc potest probari quod licet iurare in necessariis auctoritatibus. Dicit apostolus ad hebreos. Uolens deus ostendere pollicitationes. . . .

(Other testimonia follow from Isaiah, Psalms, Apocalypse, and Paul; then this new rubric:)

Utrumque aliquis possit iurare per creaturam.

Sic præter predicta queritur utrum aliquis possit iurare per creaturam. sine conscientie lesione. quod autem non liceat probatur triplici testimonio. S. domini. legis. et cuiusdam consilii arrhaginensis.⁹⁵ Dicit enim dominus. Noli iurare omnino etc. habet generaliter domini prohibitio. non prohibet enim peccatum. ergo peccatum est iurare per creaturam. Sic ergo qui per creaturam iurat mortaliter peccat. Item in lege dicitur reddes iuramentum domino deo tuo. Item in concilio cartaginensi. Si uideris clericum iurare per creaturam, obiurgandum et excommunicandum. Sed nullus

⁹³ Heb. 6 : 16.

⁹⁴ Heb. 6 : 13, 14. For *sanctuarium* of MS. the Vulgate has *semet ipsum*. Below the MS. has *benedicat*, which I correct to *benedicam*.

⁹⁵ So the MS. Below *cartaginensis*.

excommunicatur nisi per mortale peccatum. ergo non debemus iurare per creaturam. Quod autem liceat iurare per creaturam potest probari auctoritate apostoli dicentis ad cor. per gloriam iuravi.⁹⁶ gloria corinthiorum est creatura. ergo exemplo apostoli qui iuravit per gloriam corinthiorum. possumus iurare per creaturam. Item Iosep. per salutem pharaonis. nunquid sic et possumus nos possumus.⁹⁷ iurare per creaturam. Præterea ecclesia mater nostra hanc consuetudinem affirmat. quia precipit iurare per sancta euangelia. per reliquias sanctorum. et per crucem domini. Sic ergo iurare per creaturam non est peccatum.

Ad predicta respondeo quod nullum peccatum est iurare per creaturam si necessitas intercedit. sicut iuravit apostolus per gloriam testante Augusto qui dicit. qui iurat per creaturam iurat per creatorem.

. . . .

Post predicta queritur utrum aliquis obligetur per simplex iuramentum. Sicut per sollempne

(Further argument, in course of which Johannes Grisostomus (*sic*) is cited.)

Folio 73, verso, col. 2. ad quod dicendum quod alia fuit forma iurandi in ueteri testamento et alia in primitiua ecclesia. et alia modo. sicut supradictum est. Ad hoc signum exprimitur *mn*.

Hic hereticus nititur probare quod remissiones quæ fuerunt ab episcopis uel presbyteris uel ab aliquibus sacerdotibus nichil ualent.

Præter predictas insanias adhuc nituntur heretici seminare zizanias in agro domini uolentes extinguere granum ueritatis et indulgentiæ .i. dicentes quod remissiones istæ quæ fiunt ab episcopis uel presbyteris uel aliquibus sacerdotibus nulli momenti uel ualoris sunt. et quod hoc sit uerum intendunt quibusdam suis rationibus probare. Ponatur quod aliquis episcopus faciat remissionem in consecratione alicuius ecclesiæ unius anni. et alius episcopus in alia ecclesia similiter. et tertius in alia ecclesia similiter faciat remissionem unius anni sub hac forma: quicumque huic ecclesiæ de suo obtulerit consequetur suorum peccatorum remissionem de quibus confessus fuerit unius anni. Et aliquis peccator sit cui iniunctam fuerit peccatorum suorum penitentiam trium annorum. Unde accedet iste peccator ad ecclesiam ubi fuerit facta indulgentia. et offert in utraque unum obulum uel unum ouum. et sic pro tribus obulis uel tribus ouis consequitur iste suorum peccatorum remissionem. et sic patet quod nullius ualoris sit uel momenti, cum pro tam uili re consequatur. Uel sic. Aliquis episcopus facit remissionem .vii. partis pro aliquo ponte uel ospitali. sub hac forma: Quicumque obtulerit de suo huic loco consequetur suorum peccatorum remissionem .vii. partis. Sed si sint duo homines, quorum uni

⁹⁶ The reference is obscure.

⁹⁷ The first *possumus* should be omitted.

iniuncta sit penitentia .vii. dierum et alteri .vii. annorum, et ambo uadant ad locum. et tantum offerat unus quantum alter. Sic ergo quantum accipit unus, tantum accipit alter. Sed unus accipit tantum indulgentiam unius diei. et alter indulgentiam unius anni. ergo nullius ualoris est ecclesie indulgentia. uel nimis stricte agit cum isto uel nimis laxe cum illo. et sic bene sequitur quod nullius sit ualoris uel momenti.

Hereticus.

Adhuc probare nituntur heretici quod indulgentia episcopalis siue papalis nullius ualoris sit quadruplici inconuenientia. Ponatur quod aliquis pauper qui non habeat nisi unicum denarium uadat ad remissionem factam ab episcopo, et offerat denarium. et aliquis diues qui habeat mille marcas offerat alium denarium. isti pariter offerunt. ergo pariter accipient. sed pauper obtulit quicquid habuit. et diues non obtulit millesimum millesimæ partis. numquid tantum accipiet diues quantum pauper? quod absurdum est dicere. . . .

(The heretic advances two other objections similar in character, and then the Catholic replies.)

Respondet Catholicus.

Probauerat superius hereticus quod indulgentia facta ab episcopo uel papa nullius ualoris est ratione absurditatis. quia absurdum est dicere quod pro modica pecunia relaxetur maxima culpa. Ad quod dicendum quod aut datur habenti karitatem. aut non habenti. Si non habenti, dicimus quod nichil ualet ad suorum peccatorum remissionem. Si habenti. et karitas dictet in conscientia sua quod bene adimplebit penitentiam iniunctam. et si solum iniunctam. sed etiam grauiorem si sibi iniunctum fuisset. dicimus quod si accedat et offerat, non intentione ut remittatur sibi penitentiam iniunctam sed feruore karitatis, quod ualet sibi quoad penam purgatorii, quia relaxatur ei de penitentia iniuncta quantum episcopus indulsit si tunc decederet.

Folio 74,
recto,
col. 1.

Catholicus.

quia relaxatur ei de penitentia iniuncta quantum episcopus indulsit si tunc decederet.

Catholicus.

Item ad id quod dixit superius hereticus de duobus hominibus quorum unus accipit indulgentiam unius diei et alter unius anni . . . dicimus quod falsum est. et hoc probatur per hoc simile. Ecce aliquis dicit. Quicumque uult ire ad nemus comitatus dabitur sibi plaustrum pro denario. quo audito duo homines uadunt pariter. quorum unus ducit boues robustissimos et fortes. alius habet uaccas macilentas. Uterque quantum deferre potest accipit. Sed ille qui habet bonos boues deferat in triplo quam ille alius. Non tamen sequitur quod sit culpa dantis, sed accipientis. Sic ergo probatur quod indulgentia ualet ad remissionem peccatorum.

Catholicus.

Item ad id quod dicit quod remittantur .xl. secundum quos debebat soluere in .iiii. locis pro .iiii. denariis dicimus quod falsum est. quia non est talis intentio remittentis. quia non fuit eius intentio ut remitterentur sed peccata.

Catholicus.

Ad id quod dictum est de usurario de plano concedimus quod nichil impetrat. quia quod restituere debet non est suum.

Catholicus.

Ad id quod dicitur de diuite et paupere dicimus quod tantum impetrat diues quantum pauper. quia deus non attendit quantum sed ex quanto. . . .

Catholicus.

Posita solutione illorum qui dicunt quod ualent quantum ad penam purgatorii consequentur uidendum est quid alii sentiunt. Sunt enim quidam qui dicunt quod ualet etiam ad pœnæ presentis remissionem, si fiat sub hac forma: Quicumque obtulerit huic ponti de suo proprio secundum suam facultatem, remittetur ei. aliter non ualet quod iam cessauit ab aula.

Alii dicunt quod quocunque modo fiat, tamen ualet ad remissionem pœnæ presentis et purgatorii. Sed non ualet nisi infirmis et impotentibus penitentiam adimplere. Quod autem ualeat probatur multiplici auctoritate.

Primo auctoritate ecclesiæ

Secundo auctoritate Gregorii, qui adinuenit remissiones in stationibus suis.

Tertio auctoritate pontificum, qui adhuc faciunt remissiones, et hoc modo. Anglicis trium annorum. Gallis duorum. Ytalicis unius.

Quinto auctoritate ecclesiæ quæ tanquam imperatrix adinuenit indulgentias et auget et diminuit. quia sicut imperator leges auget et diminuit. sic ecclesia indulgentias. Auctoritatibus ergo istis constat quod indulgentia facta ab ecclesia uel ecclesiasticis uiris ualet ad peccatorum remissionem.

Post predicta notandum quod .vii. de causis imponitur penitentia
(the seven causes are then enumerated)

Hereticus.

Post predicta dicit hereticus quod orationes et suffragia sacerdotis existentis in mortali peccato non prosunt illis pro quibus fiunt sed obsunt. ad hoc probandum mouentur ratione et auctoritatibus: primo sic: Ecce aliquis sacerdos existens in mortali peccato non potest sibi prodesse in orationibus suis. quomodo ergo proderit defunctis pro quibus facit? Ac si dicat, nunquam proderit. Preterea oratio existentis in mortali peccato uertitur ei non in suffragium sed in perniciem.

multo fortius aliis. Sic ergo oratio existentis in mortali est execrabilis non impetrabilis. Auctoritatibus sic legitur in decreto: Quod si is qui displicet mittatur ad intercedendum irati animam ad deteriora prouocat. Si ad deteriora prouocat, ergo oratio non est facienda ab existenti in mortali. Et huic auctoritati consonat psalmista dicens Iniquitatem si aspexi in corde meo non exaudiet me dominus.⁹⁸ Sed existens in mortali aspexit iniquitatem in corde suo. ergo non exaudietur a domino. Et alibi. Qui indeuotus erit⁹⁹ iudicium sibi postulat. Si iudicium, ergo non prodest sed obest. Item psalm: oratio eius fiet in peccatum.¹⁰⁰ Item dicit dominus peccatori: Quare tu enarras iusticiam meam et asu. te. m. per hos .t.t?¹⁰¹ dicit ibi glossa per os tuum pollutum. Sic ergo quod oratio siue suffragium existentis in mortali non prosunt sed obsunt. ergo sacerdotes existentes in mortali peccato non debent orare pro mortuis, quia non exaudiuntur.

Hereticus.

Item adhuc fortius et subtilius uidetur hereticus probare. quod suffragia siue orationes existentium in mortali non prosunt sed obsunt. Ecce aliquis sacerdos in mortali existens orat. Actio huius sacerdotis uertitur in perniciem. quia mortaliter peccat. Sicsic celebrando. et quod ita sit audi apostolum dicentem: Qui enim manducat et bibit indigne. iudicium sibi manducat et bibit¹⁰² .i. ad iudicium penæ eternæ. quia culpa precis sit. sed tu dicis quod oratio eius siue suffragia ualent ad uitam eternam. et absolutionem defunctorum. ergo eadem oratio est acceptabilis et non acceptabilis. quod est impossibile. Item dicit decretum. Nemo illius sacerdotis missam audiat quem sciat concubinam habere indubitanter. ergo missæ talium nullius sunt ualoris. Item dicit quidam sanctus quod qui est in mortali non debet orare nec sacrificare nec predicare. omnibus his premissis probatur quod oratio sacrificium et suffragia malorum sacerdotum nullius ualoris sunt.

Respondit Catholicus.

. . . . Unde dicendum est cum summa quod oratio ualet non quantum ad actionem orantis. sed quantum ad uim et efficaciam ecclesiæ instituentis.

Catholicus.

Ad id quod dicunt heretici: qui indeuotus orat iudicium sibi postulat, dicimus quod deuotio duplex est. est enim deuotio naturalis et gratuita.

Catholicus.

Ad id quod dicunt: quare tu euarras. iu. m. dicimus quod intelligendum est de illo qui est in notorio peccato et nullum habet colorem

⁹⁸ Ps. 65:14.

⁹⁹ MS. *erat*. The citation is not from the Vulgate.

¹⁰⁰ Ps. 108:6.

¹⁰¹ Ps. 49:16.

¹⁰² 1 Cor. 11:29.

excusandi conuictus est et confessus in iure et talis peccat in deum .i. contra deum. . . .

. . . . Secus est de heretico. quia si hereticus orat siue celebrat, mortaliter peccat et nichil ualet oratio sua. quia precisus est ab ecclesia. et ideo quia non orat in persona ecclesiæ nichil prodest eius oratio. . . .

(More reasoning follows of same character; then :)

Hereticus.

Folio 74, verso, col. 1. Præter predictum adhuc obuiant heretici quibusdam articulis ecclesiæ et primo illo articulo qui est ianua nostræ fidei .s. baptismo. dicentes baptismum paruulis non prodesse. Sed inter se diuersimodo sentiunt. Quia quidam dicunt quod paruuli nullum habent peccatum et ideo non prodest eis.

Alii dicunt quod habent originale. sed nichil ualet eis quia non habent fidem. testante domino: qui crediderit et baptizatus fuerit etc. Unde non ualet eis qui non credunt nec credere possunt.

Pan (illegible) ad hoc probandum assumunt disputationem Iuliani contra Augustinum super hoc articulo. Dicit Iulianus: Iste puer si contraxerit maculam, non nisi a creatore aut a parentibus aut a seipso. A creatore non, quia ipse nichil creat immundum. A parentibus non, quia ponatur quod ambo parentes sint in charitate cum ad generationem conueniunt et sic ab eis nulla procedet macula. A seipso non, quia nullum peccatum fecit. Quero igitur per quas rimulas peccatum in hunc puerum intrauit. Si nulla alia omnino inuenitur, ergo frustra puer baptizatur. Item penes uelle et penes nolle est omne uitium.¹⁰³ Sed in isto puero non est uelle gratiæ neque nolle uitii. ergo nec est bonus neque malus. Si non est malus ad quid ergo baptizatur?

Hereticus.

Item ubi est necessitas ibi non est libertas. Sed in huius pueri conceptione fuit necessitas concupiscentia parentum. ergo non fuit ibi libertas. et si non libertas, ergo non peccatum. cum peccatum prouenire habeat ex libero arbitrio. Si ergo baptizatur, de superfluo est et nichil ei prodest.

Hereticus.

Item quod baptismus non ualeat adhuc dicit Iulianus. Si anima concepti¹⁰⁴ pueri habet immunditiam, aut habet a creatore aut a seipsa aut aliunde. A creatore non, quia quicquid creat (illegible) creat. A seipsa non, quia de purissima materia est creata. Aliunde non, nisi ex coniunctione carnis. Si ex coniunctione carnis, ergo immunditia carnis est sibi pœna. ergo pœna alterius punitur, quod est inconueniens, quod aliquis alterius pœna puniatur. Item

¹⁰³ Perhaps *meritum*. The MS. is barely legible.

¹⁰⁴ *Concepti* is a conjecture; only *ti* can be read.

si habet immunditiam. Aut contraxit a creatore. aut a parentibus, aut corpore. a creatore non. a parentibus non. quia cum anima infundetur .xlvi. die, nichil tunc parentes operantur circa hunc fetum. et dñ quod tunc decessit alter parentum. A corpore non. quia illud corpus non est rationale. nec susceptibile contrariorum, uitii. S. et uirtutis. Sic ergo si baptizatur, nichil potest prodesse.

Respondet Catholicus.

(The Catholic in his answer cites Augustine, and proves from the Bible the existence of original sin in infants.)

Hereticus.

Posita sententia illorum qui dicunt quod originale non contrahitur a puero et reprobata. Consequenter ponenda est illorum qui dicunt quod contrahitur sed non deletur per baptismum. Et hoc intendunt probare subiectis testimoniis.

Et primo auctoritate domini dicentes: Qui crediderit et baptizatus fuerit saluus erit. Et qui non crediderit condemnabitur.¹⁰⁵ Per hoc uidetur innui quod fides sine baptismo et baptismus sine fide nichil ualet. quoniam puer non credit nec credere potest.

Etsi ¹⁰⁶ aliquis gentilis adultus et fatuus baptizaretur nunquam peccatorum remissionem consequeretur? uidetur quod non.

Tertio ratione aliorum sacramentorum. quia si alia sacramenta ei darentur. nichil conferrent. Sic et istud ultimum.

Quarto ratione institutionis: quia cum institutum est non baptizabantur nisi adulti. nec legitur quod pueri baptizarentur.

Quinto. exemplo christi: quia non baptizatus est in ætate puerili. sed in iuuenili ætate.

Sexto. ratione ordinis: quia primo fit catechismus. Secundo baptizatur. Sic ergo prius debet quis instrui .i. instructionibus.¹⁰⁷ postea baptizari.

Solutio Catholici.

(The Catholic answers that Jesus Christ in the text, *qui crediderit*, etc., was only thinking of adults and did not mean to exclude infants. He admits that other sacraments are for adults, but denies that this rule extends to baptism, which)

generale est et pro paruulis et pro magnis.

Catholicus.

Folio 75, Ad id quod dicis ratione institutionis: quia tunc non baptizabantur nisi adulti. dicimus quod ideo factum est ne simul duo sacramenta concurrissent .s. circumcisio et baptismus. quoniam tunc dabatur paruulis circumcisio quæ ualebat ad peccatorum remissionem. Ad id quod dicis quod christus non baptizatus est in ætate puerili sed adulta.

¹⁰⁵ Mark 16 : 16.

¹⁰⁶ ? *Nisi*. Text is nearly illegible.

¹⁰⁷ *Instructionibus* is added in margin.

dicimus quod ideo fecit ut ostenderet quod nullus ad baptismum accedat, nisi sit discretus. excepto casu necessitatis, ut in paruulis cotidie fit. . . .

(The Catholic in four succeeding chapters justifies infant baptism; then :)

Hereticus.

Folio 75, recto, col. 2. Sicut predicti dicunt quod baptismus non ualet paruulis. ita sunt quidam dicentes quod nec adultis. Et hoc intendunt probare quadam inductione et auctoritate et rationibus. Primo sic : Iste adultus cum baptizatur, aut penitet, aut non penitet. ergo non contritus si non conteritur. Ergo nichil impetrat per baptismum. ergo baptismus nichil ualet. Si penitet ergo conteritur. Si conteritur ergo impetrat et uirtus confertur. Sic ergo per contritionem et non per baptismum impetrat. ergo non est baptizandus. Sic ergo sacramentum baptismi non est tenendum. Item apostolus dicit : neque qui baptizat neque qui rigat est aliquid.¹⁰⁸ Sed qui plantat est predicator, et qui rigat est baptizator. Si igitur neque predicator neque baptizator aliquid impetrat, ergo baptismus est cassandus. Item si per hoc sacramentum remittitur originale ut tu dicis, cur ergo dominus. cum tanta pietate sit. non instituit hoc sacramentum a principio mundi, ut peccatores qui precesserunt per huius sacramenti perceptionem saluarentur? Sed constat quod per hoc sacramentum nulla fit remissio. ergo non est tenendum. Item cum aliquis baptizatur. corpus extrinsecus lauatur. quomodo ergo per corporis extrinseci contactum ad elementum. mundatur anima intrinseca et inuisibilis per uisibile? dic rationem. Sed non est inueniri. ergo hoc sacramentum non est tenendum. immo sepeliendum.

Respondet Catholicus.

Ad predicta per ordinem singulis respondendum est. Et primo ad id quod dicit quod si accedat non contritus, non ei remittitur. De plano concedimus hoc. Sed quod dicit : ergo baptismus est euacuandus, dicimus quod non sequitur. quoniam licet¹⁰⁹ . . . baptismus propter astantem malitiam illius tamen consequetur effectus tamen recedente malitia illius consequetur.¹¹⁰

Catholicus.

Ad id quod dicit quod si accedat iustificatus non ei aliquid confertur dicimus quod falsum est. . . .

(The Catholic replies at length to the other objections; then :)

Hereticus.

Folio 75, verso, col. 1. Ad predicta dicunt heretici quod christus non fuit baptizatus. et hoc intendunt probare duplici ratione. primo quia ipse non indiguerit.

¹⁰⁸ I Cor. 3 : 7.

¹⁰⁹ Here a word which is illegible.

¹¹⁰ Omit the second *tamen* and the last words, *illius consequetur*.

Secundo quia Iohannes peccasset mortaliter si presumpsisset eum baptizare.

Solutio.

Ad id quod dicit non indiguit, de plano concedimus. nec hac de causa baptizatus est. sed quadruplici ratione baptizatus est. primo ut daret uim regenerationem aquis quæ prius non habebant. Secundo ut daret nobis exemplum baptizandi. Tertio : Ut adimpleret omnem gradum humilitatis. quia aliter non poterat se subicere minori. Quarto : Ideo baptizatus est baptismo Iohannis, ut ostenderet se immunem ab omni peccato. quoniam baptismus Iohannis corpora mundabat et non mentem, ipso testante qui dixit : Ego uos baptizo aqua. post me ueniet qui uos baptizabit aqua et spiritu sancto.

Ad id quod dicunt quod Iohannes mortaliter peccasset si presumpsisset eum baptizare, quia indecens erat quod Creator a creatura baptizaretur. dicimus quod Iohannes non præsumpsit. . . .

(The Catholic then cites the gospel accounts of Christ's baptism, and concludes :)

patet ergo quod Christus baptizatus fuit. et eius exemplo et precepto immo preceptis, tam paruulos quam adultos esse baptizandos.

FINIS.